

Міжнародні стандарти як основа реформування системи кримінальної юстиції в напрямі євроінтеграції

Лапкін А. В.

доктор юридичних наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри кримінальної юстиції

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

orcid.org/0000-0002-3240-6377

a.v.lapkin@nlu.edu.ua

Ключові слова: *система кримінальної юстиції, міжнародні стандарти, євроінтеграція, суд, прокуратура, адвокатура.*

У науковій статті досліджено значення міжнародних стандартів у реформі системи кримінальної юстиції. Актуальність цієї теми пов'язана з курсом європейської інтеграції України, зокрема й у сфері кримінальної юстиції. Метою статті є визначення поняття, ознак і властивостей міжнародних стандартів у сфері кримінальної юстиції, а також окреслення переліку їхніх джерел і здійснення класифікації.

Обґрунтовано, що повнота, швидкість і послідовність реформ у сфері кримінальної юстиції залежать від наявності надійного підґрунтя та чітких орієнтирів. Це досягається за допомогою міжнародних стандартів кримінальної юстиції. До їх числа можна віднести положення міжнародних документів, які встановлюють модельні правила щодо побудови системи кримінальної юстиції й оптимальної організації її інститутів, а також їх діяльності щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінально-протиправних посягань, що мають загальний, абстрактний і універсальний характер.

Установлено, що за своєю природою міжнародні стандарти мають властивості так званого «м'якого» права (soft law). Значення цих стандартів полягає в тому, що: 1) вони є одним з основних критеріїв оцінки загального стану національної правової системи України; 2) вони слугують універсальним індикатором рівня ефективності національної системи кримінальної юстиції та ступеня її реформування; 3) вони визначають дороговказ для перебудови системи кримінальної юстиції; 4) вони є рушійною силою процесів трансформації; 5) вони виступають конкретним інструментом реформування.

Аргументовано, що міжнародні стандарти кримінальної юстиції можна класифікувати на: 1) загальні (щодо предмета і спрямованості діяльності системи кримінальної юстиції); 2) інституційні (організаційні) – щодо окремих інститутів кримінальної юстиції (суду, прокуратури, органів правопорядку, адвокатури, органів виконання кримінальних покарань і пробації), особливостей їх організації та статусу представників; 3) функціональні – щодо форм, способів і порядку діяльності системи кримінальної юстиції.

International standards as the basis for reforming the criminal justice system in the direction of European integration

Lapkin A. V.

*Doctor of Law, Associate Professor,
Acting Head of the Department of Criminal Justice
Yaroslav Mudryi National Law University
Pushkinska str., 77, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3240-6377
a.v.lapkin@nlu.edu.ua*

Key words: *criminal justice system, international standards, European integration, court, prosecutor's office, advocacy.*

The scientific article studies the importance of international standards in the reform of the criminal justice system. The relevance of this topic is connected with the course of European integration of Ukraine, including the criminal justice.

The article is aimed at determining the concept, features and properties of international standards of criminal justice, as well as outlining the list of their sources and the implementation of classification.

It is justified that the completeness, speed and sequence of reforms in the field of criminal justice depend on the presence of a reliable background and clear guidelines. This is achieved through international criminal justice standards. These include the provisions of international documents that establish certain model rules for the construction of the criminal justice system and the optimal organization of its institutions, as well as their activities to protect the person, society and the state from criminal offences, which are of a general, abstract and universal nature.

It is established that by nature international standards have the properties of the so-called "soft" law. The significance of these standards is that: 1) they are one of the main criteria for assessing the general state of the national legal system of Ukraine; 2) they serve as a universal indicator of the level of effectiveness of the national criminal justice system and the degree of its reform; 3) they define a guide for restructuring the criminal justice system; 4) they are the driving force behind transformation processes; 5) they act as a specific reform tool.

It is argued that international standards of criminal justice can be classified into: 1) general (related to the subject and focus of the criminal justice system); 2) institutional (organizational) – concern individual institutions of criminal justice (court, prosecutor's office, law enforcement agencies, bar, punishment and probation bodies), peculiarities of their organization and status of representatives; 3) functional – consist of the forms, methods and procedure of the criminal justice system.

Вступ. У контексті євроінтеграційного курсу України велике значення має реформування системи кримінальної юстиції, що здійснюється за такими напрямками, як створення антикорупційних інститутів, удосконалення судоустрою та судочинства, перебудова прокуратури та правоохоронних органів, налагодження міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Повнота, швидкість і послідовність реформ залежать від наявності надійного підґрунтя та чітких орієнтирів. Тому набуває актуальності дослідження міжнародних стандартів, які є основою і дороговказом процесу європейської інтеграції України у сфері кримінальної юстиції.

Окремі дослідження з питань міжнародних стандартів у сфері кримінальної юстиції здійснювали такі вітчизняні вчені, як І.В. Гловюк, О.В. Капліна, Г.Р. Крет, В.Т. Нор, І.А. Тітко, О.Г. Шило й інші. Однак наукові розробки в цій площині переважно розглядали окремі аспекти кримінального провадження, яких стосувалися міжнародні стандарти, наприклад: доказування,

яких стосувалися міжнародні стандарти, наприклад: доказування,

захисту прав людини, застосування примусових заходів тощо. Зважаючи на це, у вказаній науковій проблематиці залишаються не досить дослідженими низка аспектів, зокрема щодо впливу міжнародних стандартів на реформування системи кримінальної юстиції з огляду на їх природу та правові властивості.

Метою статті є визначення поняття, ознак і властивостей міжнародних стандартів у сфері кримінальної юстиції, окреслення та класифікація їхніх джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій юридичній літературі міжнародні стандарти розглядаються як міжнародно-правові норми і принципи, що закріплюють правила поведінки суб'єктів міжнародного права в тих чи інших сферах міжнародно-державного співробітництва, встановлюють мінімальні вимоги, дотримуватися яких повинні всі держави [1, с. 615]. Отже, визначальною характеристикою міжнародних стандартів є загальний характер як типових правил, що можуть передбачати показники належного або неналежного їх дотримання. Окрім того, однією з їхніх ознак є універсальність – усесвітня чи регіональна, яка діалектично поєднується з можливістю неуніверсальної (неоднозначної) інтерпретації їх більш-менш конкретного змісту й/чи обсягу в різних культурних контекстах [2, с. 23].

Можна виокремити такі ознаки міжнародних стандартів у сфері кримінальної юстиції: 1) загальний характер, оскільки вони акумулюють кращий досвід окремих держав, узагальнений і абстрагований до рівня певних принципів, тобто стандартизованих правил; 2) універсальний характер, оскільки вони можуть бути застосовані до відмінних за організаційним устроєм і функціональним наповненням систем кримінальної юстиції окремих держав, що належать до різних правових систем; 3) модельний характер, оскільки вони виступають орієнтирами, які використовуються під час вироблення правових норм із питань кримінальної юстиції на національному рівні; 4) уніфікований характер, оскільки стандарти спрямовані на встановлення єдиних правил і підходів до регулювання питань організації та функціонування системи кримінальної юстиції незалежно від особливостей тієї чи іншої національної моделі; 5) правовий характер, що передбачає формальну визначеність і легітимацію відповідних правил і принципів міжнародною спільнотою шляхом закріплення в міжнародно-правових документах.

На підставі цього до міжнародних стандартів кримінальної юстиції можна віднести положення міжнародно-правових документів, які встановлюють модельні правила щодо побудови системи кримінальної юстиції й оптимальної організації її інститутів, а також їх діяльності щодо захи-

сту особи, суспільства і держави від кримінально-протиправних посягань, що мають загальний, абстрактний, універсальний характер.

Роль міжнародних стандартів у науковій юридичній літературі традиційно пов'язується зі значенням так званого «м'якого права» (soft law), якому властиві, з одного боку, рекомендаційність та відсутність юридичних наслідків за його недотримання, а з іншого – наявність опосередкованого правового ефекту, оскільки воно має на меті та призводить до практичних наслідків, передбачаючи дотримання суб'єктами міжнародного права [3, с. 77]. Воно слугує орієнтиром, зразком, який доцільно застосовувати через його розумність і практичну цінність [4], а тому має як юридичну, так і моральну та політичну природу [5, с. 505]. До актів «м'якого права» належать, наприклад, резолюції та рекомендації міжнародних організацій та інші акти, які містять норми-рекомендації, загальні принципи та цілі, не встановлюють водночас конкретних зобов'язань [6]. Отже, взаємозв'язок цих стандартів із законодавством України полягає в тому, що вони є своєрідним орієнтиром, який потребує підтвердження, конкретизації та доповнення з його боку.

Виходячи з наведених властивостей міжнародних стандартів, їхнє значення для системи кримінальної юстиції України полягає в такому: 1) вони використовуються як один з основних критеріїв оцінки зарубіжними партнерами загального стану національної правової системи України; 2) слугують універсальним індикатором рівня ефективності національної системи кримінальної юстиції та ступеня її реформування; 3) визначають дороговказ для перебудови системи кримінальної юстиції; 4) є рушійною силою процесів трансформації (через спонукання з боку міжнародної спільноти до їх дотримання); 5) виступають конкретним інструментом такого реформування (за допомогою узгодження з ними національного законодавства). У підсумку, додержання Україною цих стандартів у вузькому значенні дозволяє досягти якісних системних змін в організації та діяльності інститутів кримінальної юстиції, а в більш глобальному – сприяє інтеграції України в європейський правовий простір. Це здійснюється шляхом гармонізації з ними національного законодавства, що зумовлює необхідність їх урахування у плануванні та реалізації реформ, а також оцінці їхніх результатів.

З огляду на різноманітність міжнародних стандартів існують різні підходи до їх класифікації, зокрема: а) за рівнем встановлення: усесвітні, регіональні, двосторонні; б) за юридичною значущістю: декларативні; рекомендаційні; формально обов'язкові; в) за визначеністю змісту: абсолютно визначені та відносно визначені; г) за способом

створення та формою втілення: звичаєві, договірні та такі, що містяться в рішеннях міжнародних організацій [7, с. 264] тощо. Вказані критерії можуть бути застосовані й щодо класифікації міжнародних стандартів системи кримінальної юстиції.

Окрім того, таку класифікацію можна здійснити за суб'єктом формування таких стандартів. Важливу роль у їх виробленні відіграють міжнародні організації, передусім ООН та Рада Європи, які діють через окремі свої органи. Так, на рівні ООН низку важливих документів у сфері кримінальної юстиції ухвалено під час конгресів із запобігання правопорушенням і поведження із правопорушниками. Деякі стандарти були затверджені резолюціями Генеральної Асамблеї (далі – ГА), інші – Економічною і соціальною радою (далі – ЕКОСОП) ООН. Під егідою Ради Європи участь у формуванні стандартів кримінальної юстиції беруть Комітет міністрів (далі – КМРС), Парламентська асамблея (далі – ПАРС), Венеціанська комісія, консультативні ради європейських суддів і прокурорів тощо. Також важливий внесок у їх розроблення роблять неурядові корпоративні організації юристів, як-от: Міжнародна асоціація суддів, Міжнародна асоціація прокурорів, Міжнародна поліцейська асоціація, які забезпечують участь у їх формуванні представників заінтересованих професій. Свій внесок у формування міжнародних стандартів системи кримінальної юстиції роблять і міжнародні судові установи, насамперед Європейський суд з прав людини, практика якого лежить в основі засад верховенства права та законності у кримінальному провадженні України. Отже, залежно від рівня поширення такі стандарти можна поділити на: (1) загальносвітові та (2) регіональні, а за суб'єктом створення – на (а) урядові та (б) неурядові (корпоративні).

Заслуговує на увагу запропонована В.Д. Бринцевим класифікація міжнародних стандартів судової влади на: 1) загальні (щодо державного устрою, прав людини та матеріального права); 2) процесуальні (стандарти адміністративного, господарського, цивільного, кримінального судових процесів); 3) стандарти судоустрою [8, с. 54]. Взявши її за основу щодо системи кримінальної юстиції, міжнародні стандарти останньої можна класифікувати на: 1) загальні (стосуються предмета і спрямованості діяльності системи кримінальної юстиції); 2) інституційні (організаційні) – стосуються окремих інститутів кримінальної юстиції (суду, прокуратури, органів правопорядку, адвокатури, органів виконання кримінальних покарань та пробачії тощо), особливостей їх організації та статусу представників; 3) функціональні – складаються щодо форм, способів і порядку діяльності системи кримінальної

юстиції (передусім щодо здійснення кримінального провадження), або окремих аспектів її функціонування. В одному міжнародному документі можуть бути стандарти, які стосуються різних аспектів кримінальної юстиції.

Аналізуючи джерела, у яких закріплені відповідні міжнародні стандарти, ми зосередимо увагу на тих міжнародно-правових документах, які не мають обов'язкової юридичної сили, складаються на світовому та регіональному рівні й ухвалюються рішеннями відповідних міжнародних організацій. Так, залежно від запропонованої вище класифікації, поєднаної із предметом правового регулювання відповідних документів, де міжнародні стандарти закріплені, їх можна розподілити на такі групи.

I. Загальні стандарти:

– *щодо загальних питань протидії злочинності*, а саме: Керівні принципи ООН для співробітництва та технічної допомоги у сфері боротьби зі злочинністю у містах (Резолюція ЕКОСОП № 1995/9 від 24 липня 1995 р.); Декларація ООН щодо злочинності та громадської безпеки (Резолюція ГА № 51/60 від 12 грудня 1996 р.); Керівні принципи для запобігання злочинності (Резолюція ЕКОСОП № 2002/13 від 24 липня 2002 р.), Керівні принципи ООН для запобігання злочинності серед неповнолітніх (Ер-Рядські керівні принципи) (Резолюція ГА № 45/112 від 14 грудня 1990 р.), Рекомендація R (2003) 21 КМРС про співробітництво в галузі запобігання злочинам від 24 вересня 2003 р., інші, які визначають міжнародні стандарти механізму протидії злочинності, зокрема за допомогою функціонування системи кримінальної юстиції.

II. Інституційні (організаційні) стандарти:

– *щодо судової влади та її представників*, зокрема: Основні принципи незалежності судових органів (резолюції ГА ООН № № 40/32 та 40/146 від 29 листопада та 13 грудня 1985 р.), Бангалорські принципи поведінки суддів (Резолюція ЕКОСОП ООН № 2006/23 від 19 травня 2006 р.), Європейська хартія про Закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р., Рекомендація CM/Rec (2010) 12 КМРС щодо суддів: незалежність, ефективність і обов'язки, від 17 листопада 2010 р., інші документи, які становлять систему міжнародних стандартів судової влади. Вони поширюються не лише на суди, а й на органи, які з ними взаємодіють, зокрема й у межах кримінальної юстиції, зобов'язують їх сприяти незалежному, неупередженому й ефективному здійсненню правосуддя;

– *щодо прокуратури і прокурорів*, зокрема: Керівні принципи щодо ролі осіб, які здійснюють судове переслідування, ухвалені Восьмим конгресом ООН щодо запобігання злочинності та поведження із правопорушниками (Гавана, Куба,

27 серпня – 7 вересня 1990 р.), Рекомендація Res (2000) 19 КМРС про роль публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції від 6 жовтня 2000 р., Рекомендація ПАРС № 1604 (2003) про роль прокуратури в демократичному правовому суспільстві від 27 травня 2003 р., Стандарти професійної відповідальності та викладення основних обов'язків і прав прокурорів, ухвалені Міжнародною асоціацією прокурорів 23 квітня 1999 р., та інші. Ці документи визначали роль прокуратури як інституту кримінальної юстиції, її функції й особливості статусу прокурорів тощо;

– *щодо органів правопорядку та їх представників.* Так, у Кодексі поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку (Резолюція ГА ООН № 34/169 від 17 грудня 1979 р.), зокрема, зазначено належність таких осіб до системи кримінального правосуддя, вплив їх поведінки на цю систему. На його виконання були ухвалені Керівні принципи для ефективного дотримання Кодексу поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку (Резолюція ЕКОСОП ООН № 1989/61 від 24 травня 1989 р.). Питання застосування представниками цих органів примусових заходів було регламентовано Основними принципами застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку від 1990 р., ухваленими Восьмим конгресом ООН щодо запобігання злочинності та поведіння із правопорушниками. Європейський кодекс поліцейської етики (Рекомендація Res (2001) 10 КМРС від 19 вересня 2001 р.) визначав морально-етичні принципи поліцейської діяльності. Ці документи є джерелами стандартів функціонування органів правопорядку як інституту системи кримінальної юстиції, а також застосування ними примусових заходів, зокрема й вогнепальної зброї;

– *щодо діяльності адвокатури та правової допомоги у кримінальному провадженні.* Зокрема, Основні принципи ООН щодо ролі юристів, ухвалені Восьмим конгресом ООН щодо запобігання злочинності та поведіння із правопорушниками встановили спеціальні гарантії щодо доступу до професійної правничої допомоги в системі кримінального правосуддя, а також гарантії виконання юристами своїх обов'язків (п. п. 16–22). На цьому ж Конгресі були ухвалені Основні положення про роль адвокатів, предметно присвячені діяльності адвокатури, зокрема й у сфері кримінального провадження. Більш детально ці питання були розкриті у Принципах та керівних положеннях ООН щодо доступу до юридичної допомоги в системах кримінального правосуддя (Резолюція ГА № 67/187 від 20 грудня 2012 р.), які закріпили широкий перелік гарантій надання юридичної допомоги у кримінальному провадженні. На європейському рівні аналогічне значення мають

Резолюція (78) 8 КМРС про юридичну допомогу та консультації від 2 березня 1978 р., Рекомендація № R (2000) 21 КМРС про свободу професійної діяльності адвокатів від 25 жовтня 2000 р. та Загальний кодекс правил для адвокатів країн ЄС від 1988 р. Ці й інші документи слугують основою для функціонування інституту адвокатури в межах системи кримінальної юстиції;

– *щодо діяльності пенітенціарної системи та пробації, застосування заходів примусу й обмеження особистої свободи громадян.* До їх числа, зокрема, належать: Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (Резолюція ГА ООН № 3452 (XXX) від 9 грудня 1975 р.), Мінімальні стандартні правила ООН щодо поведіння з ув'язненими (Правила Мандели) (Резолюція ГА ООН № 70/176 від 17 грудня 2015 р.), Звід принципів захисту всіх осіб, які підлягають затриманню або ув'язненню в будь-якій формі (Резолюція ГА ООН № 43/173 від 9 грудня 1988 р.), Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням (Токійські правила) (Резолюція ГА ООН № 45/110 від 14 грудня 1990 р.), Принципи захисту осіб із психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги (Резолюція ГА ООН № 46/119 від 18 лютого 1992 р.), Європейські пенітенціарні правила (Рекомендація R (2006) 2 КМРС від 11 січня 2006 р.), Правила Ради Європи про пробацію (Рекомендація CM/Rec (2010) 1 КМРС від 20 січня 2010 р.), Європейські правила щодо громадських санкцій та заходів (Рекомендація CM/Rec (2017) 3 КМРС від 22 березня 2017 р.) та інші, які визначили систему стандартів виконання кримінальних покарань і застосування інших заходів, що обмежують особисту свободу, а також органів і осіб, які їх забезпечують.

III. Функціональні стандарти:

– *щодо спрощення та прискорення кримінального правосуддя.* Наприклад, у Рекомендації R (81) 7 КМРС стосовно шляхів полегшення доступу до правосуддя від 14 травня 1981 р. зверталася увага на необхідність спрощення правосуддя, а також максимального прискорення строків винесення рішень. Рекомендація № 6 R (87) 18 КМРС щодо спрощення кримінального правосуддя від 17 вересня 1987 р. передбачала впровадження дискреційного переслідування, сумарного провадження й інших засобів. Рекомендація R (95) 12 КМРС щодо управління системою кримінального правосуддя від 11 вересня 1995 р. визначала стандарти управління робочим навантаженням, інфраструктурою та людськими ресурсами системи кримінальної юстиції з метою підвищення її ефективності. Рекомендація CM/Rec (2010)

3 КМРС щодо ефективних засобів правового захисту від надмірної тривалості провадження від 24 лютого 2010 р. передбачала необхідність прискорення провадження тощо;

– стосовно захисту потерпілих і свідків у кримінальному провадженні, а саме: Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою (Резолюція ГА ООН № 40/34 від 29 листопада 1985 р.), Рекомендація R (85) 11 КМРС стосовно положення потерпілого в межах кримінального права та кримінального процесу від 28 червня 1985 р., Керівні принципи щодо правосуддя в питаннях, пов'язаних з участю дітей – жертв і свідків злочинів (Резолюція ЕКОСОП ООН № 2005/20 від 22 липня 2005 р.), Рекомендація Res (2005) 9 КМРС щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють із правосуддям, Рекомендація Res (2006) 8 КМРС щодо допомоги потерпілим від злочинів від 14 червня 2006 р. та інші, які встановили міжнародні стандарти забезпечення прав потерпілих і свідків посадовими особами системи кримінальної юстиції;

– щодо захисту прав дітей у кримінальному провадженні. Наприклад: Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») (Резолюція ЕКОСОП ООН № 2005/20 від 29 листопада 1985 р.), Керівні принципи стосовно дій в інтересах дітей у системі кримінального правосуддя (Резолюція ЕКОСОП ООН № 1997/30 від 21 липня 1997 р.), Керівні принципи щодо правосуддя в питаннях, пов'язаних з участю дітей – жертв і свідків злочинів (Резолюція ЕКОСОП ООН № 2005/20 від 22 липня 2005 р.), Рекомендація R (87) 20 КМРС про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх від 17 вересня 1987 р. та інші. Відповідні документи передбачали необхідність урахування особливостей становища неповноліт-

ніх, зокрема наявності спеціальної кваліфікації та підготовки представників системи кримінальної юстиції, які з ними працюють;

– щодо відновного правосуддя та медіації, зокрема: Основні принципи застосування програм реституційного правосуддя у сфері кримінального правосуддя (Резолюція ЕКОСОП ООН № 2002/12 від 24 липня 2002 р.), Рекомендація R (99) 19 КМРС щодо медіації у кримінальних справах від 15 вересня 1999 р. тощо, які рекомендували розширити сферу відновного правосуддя у кримінальному провадженні та визначали умови його застосування тощо.

Висновки. Міжнародні стандарти кримінальної юстиції – це положення міжнародно-правових документів, які встановлюють модельні правила щодо побудови системи кримінальної юстиції й оптимальної організації її інститутів, а також їх діяльності щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінально-протиправних посягань, що мають загальний, абстрактний, універсальний характер. Вони мають велике значення у процесі європейської інтеграції України у сфері кримінальної юстиції, оскільки: 1) використовуються як один з основних критеріїв оцінки загального стану національної правової системи України; 2) слугують універсальним індикатором рівня ефективності національної системи кримінальної юстиції та ступеня її реформування; 3) визначають дороговказ для перебудови системи кримінальної юстиції; 4) є рушійною силою процесів трансформації; 5) виступають конкретним інструментом такого реформування.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні окремих напрямів реформування системи кримінальної юстиції для узгодження тих чи тих її елементів із міжнародними стандартами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юридична енциклопедія : у 6-и т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2003. Т. 5 : П – С. 736 с.
2. Рабінович П.М., Венецька О.Л. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, класифікація. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 18–28.
3. Смирнова К.В. Концепція «м'якого права» (soft law) у міжнародному праві та праві Європейського Союзу. *Український часопис міжнародного права*. 2012. № 3. С. 74–78.
4. Київець О.В. Європейські правові стандарти як міжнародно-правова категорія. *Європейські студії і право*. 2012. № 1 (5). URL: <http://eurolaw.org.ua/publications/ukrainian-journal-of-european-studies/5-2011/44-2011-12-29-14-40-03>
5. Hillgenberg H. A Fresh Look at Soft Law. *European Journal of International Law*. 1999. Vol. 10. № 3. P. 499–515.
6. Шалінська І.В. Акти «м'якого права»: поняття та значення в міжнародному правопорядку. *Соціологія права*. 2011. № 2. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/39605>
7. Саленко О.В. Міжнародні стандарти у сфері судоустрою та статусу суддів, їх зміст і класифікація. *Національний юридический журнал: теорія і практика*. 2014. № 3. С. 263–269.
8. Бринцев В.Д. Стандарти правової держави: утілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади : монографія. Харків : Право, 2010. 464 с.

REFERENCES

1. Shemshuchenko, Yu.S. (ed.) and oth. (2003). Iurydychna entsyklopediia [Legal Encyclopedia]. T. 5: P – S. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia [in Ukrainian].
2. Rabinovych, P., Venetska, O. (2012). Mizhnarodni standarty prav liudyny: zahalni oznaky, klasyfikatsiia [International human rights standards: common features, classification]. Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy, № 4, 18–28 [in Ukrainian].
3. Smyrnova, K. (2012). Kontseptsiiia “miakoho prava” (soft law) v mizhnarodnomu pravi ta pravi Yevropeiskoho Soiuzu [The concept of soft law in international and European Union law]. Ukrainyski chasopys mizhnarodnoho prava, № 3, 74–78 [in Ukrainian].
4. Kyivets, O.V. (2012). Yevropeiski pravovi standarty yak mizhnarodnopravova katehoriia [European legal standards as an international legal category]. Yevropeiski studii i pravo, № 1 (5). URL: <http://eurolaw.org.ua/publications/ukrainian-journal-of-european-studies/5-2011/44-2011-12-29-14-40-03> [in Ukrainian].
5. Hillgenberg, H. (1999). A Fresh Look at Soft Law. European Journal of International Law, Vol. 10, № 3, 499–515 [in English].
6. Shalinska, I.V. (2011). Akty “miakoho prava”: poniattia ta znachennia u mizhnarodnomu pravoporiadku [Acts of “soft law”: concepts and meanings in international law and order]. Sotsiologhiia prava, № 2. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/39605> [in Ukrainian].
7. Salenko, O. (2014). Mizhnarodni standarty u sferi sudoustroiu ta statusu suddiv, yikh zmist i klasyfikatsiia [International standards in the field of judicial system and status of judges, their content and classification]. Natsionalnyi yurydycheskyi zhurnal: teoriia y praktyka, № 3, 263–269 [in Ukrainian].
8. Bryntsev, V.D. [2010]. Standarty pravovoi derzhavy: vtilennia u natsionalnu model orhanizatsiinoho zabezpechennia sudovoi vlady [Standards of the rule of law: implementation in the national model of organizational support of the judiciary : a monograph]. Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].